

Έρευνα στην Εκπαίδευση

Τόμ. 13, Αρ. 2 (2024)

Ειδικό Τεύχος του Περιοδικού Έρευνα στην Εκπαίδευση. Πολυ-γραμματισμοί: εκπαιδευτικές και πολιτιστικές προσεγγίσεις.

Εισαγωγικό Σημείωμα

Μαρέττα Σιδηροπούλου

doi: [10.12681/hjre.38951](https://doi.org/10.12681/hjre.38951)

Copyright © 2024, Μαρέττα Σιδηροπούλου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σιδηροπούλου Μ. (2024). Εισαγωγικό Σημείωμα. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 13(2), 1-3.
<https://doi.org/10.12681/hjre.38951>

Εισαγωγικό Σημείωμα

Το παρόν τεύχος του περιοδικού *Έρευνα στην Εκπαίδευση* θέτει στον πυρήνα του ενδιαφέροντός του τη μελέτη της ευρείας και εξελισσόμενης έννοιας των πολυγραμματισμών επικεντρώνοντας, όπως προμηνύει ο τίτλος, σε εκπαιδευτικές και σε πολιτιστικές προσεγγίσεις. Επιδιώκει να διερευνήσει πώς αυτοί οι νέοι γραμματισμοί διαμορφώνουν τη μάθηση και τη διδασκαλία και πώς οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι κοινότητες αναπτύσσουν και προσαρμόζονται σε αυτό το εξελισσόμενο πλαίσιο. Οι συγγραφείς που συμμετέχουν στο τεύχος «Πολύ-Γραμματισμοί: εκπαιδευτικές και πολιτιστικές προσεγγίσεις» παρουσιάζουν οπτικές που μελετούν τις προκλήσεις, τις ευκαιρίες και τις επιρροές των πολυγραμματισμών σε ποικίλα περιβάλλοντα. Παράλληλα, αναδεικνύουν πρόσφορες ιδέες σχετικά με τις παιδαγωγικές και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, πολιτιστικές εφαρμογές, δημιουργικές μεθόδους και πρακτικές που αναδύονται από αυτές τις παραμέτρους. Οι διασυνδέσεις μεταξύ των άρθρων υπογραμμίζουν την ανάγκη υιοθέτησης μιας σφαιρικής κατανόησης των πολύ-γραμματισμών σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από τεχνολογικές εξελίξεις και πολιτισμική ποικιλομορφία (Mills & Unsworth, 2017). Η εμπλουτισμένη αυτή προσέγγιση δεν είναι απλώς επωφελής, αλλά ουσιαστική καθώς διασφαλίζει ότι οι εκπαιδευτικές και πολιτιστικές πρακτικές, που συχνά ενσωματώνουν πολιτισμικές διαστάσεις, παραμένουν ευέλικτες και χωρίς αποκλεισμούς.

Σχετικά με τη χρήση του όρου «γραμματισμός», σημειώνουμε ότι έχει από καιρό επεκταθεί και συνεχώς διευρύνεται προς μια νέα κατεύθυνση ώστε να σημαίνει «επαρκή γνώση σε εξειδικευμένες περιοχές», όπως για παράδειγμα ο γραμματισμός στην ΤΝ (Barton 2009, σ.37, Kalantzis & Cope, 2023a). Οι «Πολύ-Γραμματισμοί» ανήκουν σε αυτή τη διευρυμένη έννοια του γραμματισμού που συνδυάζει διαφορετικά σημειωτικά και πολιτιστικά συστήματα, καθιστώντας τον απαραίτητο για την κατανόηση και δημιουργία σε σύγχρονες, πολυτροπικές εκπαιδευτικές και κοινωνικές συνθήκες. (Kumpulainen et al., 2018). Στο συγκεκριμένο του τεύχους ο όρος «γραμματισμός» και «γραμματισμοί» κυμαίνεται ως προς τη νοηματοδότησή του, άλλοτε ως σύνολο αναδυόμενων δεξιοτήτων ή ικανοτήτων κι άλλοτε ως σημειωτική διαδικασία παραγωγής νοήματος που αποτελεί κοινωνική πρακτική μέσω πολλαπλών τρόπων επικοινωνίας και αναπαράστασης (Jewitt & Henrickson, 2016; Marsh, Arnseth, & Kumpulainen, 2018)

Με αυτό το υπόβαθρο, το παρόν τεύχος επιχειρεί να συνθέσει ποικίλες επιστημονικές προοπτικές για να εμβαθύνει κατανόηση των πολύ-γραμματισμών περιλαμβάνοντας μια σειρά από άρθρα που εξετάζουν διάφορες πτυχές τους στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Η συνομιλία των άρθρων αναδεικνύει τη διασύνδεση γνώσεων από διαφορετικά επιστημονικά πεδία στην προσπάθεια κατανόησης των πολύ-γραμματισμών, ενισχύει τη μάθηση και προάγει την ανάπτυξη σχεδιαστικών δεξιοτήτων (Kalantzis & Cope, 2023b).

Το τεύχος ανοίγει με το άρθρο της Καθηγήτριας Ζωής Γαβρηλίδου που μελετά τον γραμματισμό στην Τεχνητή Νοημοσύνη, ορίζοντάς τον ως έναν γραμματισμό τέταρτης γενιάς, ο οποίος συνδυάζει χαρακτηριστικά λειτουργικού, κοινωνικού και ψηφιακού γραμματισμού. Η εργασία με τίτλο «Αναλυτικά προγράμματα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και στρατηγικών για τον γραμματισμό στην Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ)» αναλύει πώς τα αναλυτικά προγράμματα μπορούν να προάγουν δεξιότητες γραμματισμού στην ΤΝ, υιοθετώντας το θεωρητικό πλαίσιο των τεσσάρων διαστάσεων της εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, η Επίκ.Καθηγήτρια Δέσποινα Καλεσοπούλου με το άρθρο «Πολυγραμματισμοί και προγράμματα μουσειακής αγωγής για την προσχολική ηλικία» αναλύει την εφαρμογή των

πολυγραμματισμών στα μουσεία, προτείνοντας ένα θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο για την ενσωμάτωση πολυτροπικών προσεγγίσεων στη μουσειακή αγωγή. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον σχεδιασμό προγραμμάτων για την προσχολική ηλικία, με αξιοποίηση των σημειωτικών πόρων των μουσείων.

Ο Αναπλ.Καθηγητής Νίκος Τσέργας διερευνά την τέχνη ως μορφή γραμματισμού στο άρθρο «Η τέχνη ως γραμματισμός» αντιπαραβάλλοντας παραδοσιακές και σύγχρονες θεωρήσεις του γραμματισμού. Μέσα από μια ολιστική οπτική, η τέχνη παρουσιάζεται ως μέσο προώθησης πολύ-γραμματισμών και διαπολιτισμικής κατανόησης, ενώ υπογραμμίζονται οι αλλαγές που επιφέρει στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η Επικ.Καθηγήτρια Ελένη Σωτηροπούλου συμβάλλει σε αυτό το τεύχος με το άρθρο «Απόψεις Παιδαγωγών Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας για τον Πολιτισμικό Γραμματισμό και τις Παιδαγωγικές Πρακτικές» το οποίο επικεντρώνεται στον πολιτισμικό γραμματισμό στην πρώιμη παιδική ηλικία. Μέσω ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης δεδομένων αναδεικνύεται η σημασία της ενσωμάτωσης του πολιτισμικού γραμματισμού στη διαπαιδαγώγηση, με σκοπό την προώθηση αξιών συμπερίληψης και ενσυναίσθησης για τα παιδιά.

Η επόμενη συμβολή είναι του Επικ.Καθηγητή Ισαάκ Παπαδόπουλου και της υποψ. Διδασκίσσας Ευφροσύνης Μπισίρη όπου στο άρθρο τους «Αναδυόμενοι Πολυγραμματισμοί: Προς μια Κατανόηση της Θεωρίας και της Παιδαγωγικής Πρακτικής» αναλύουν την έννοια των αναδυόμενων πολύ-γραμματισμών στην προσχολική ηλικία, τονίζοντας τη σημασία της δημιουργικής έκφρασης, της συνεργασίας και της πολιτισμικής ευαισθησίας στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών. Προτείνει την ευελιξία και τη συμπεριληπτικότητα ως απαραίτητα χαρακτηριστικά των σύγχρονων παιδαγωγικών προσεγγίσεων.

Μια σημαντική διάσταση εξετάζει η Δρ.Ασημίνα Παπουλίδη με το άρθρο της «Εμπλουτίζοντας τις προσεγγίσεις γραμματισμού για παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) με στοιχεία Πολυγραμματισμών» που εστιάζει στη διδασκαλία του γραμματισμού στα παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Το άρθρο προτείνει την ενσωμάτωση της προσέγγισης των πολυγραμματισμών, προσφέροντας ένα πιο συμπεριληπτικό και ευέλικτο πλαίσιο που ανταποκρίνεται στις ποικίλες γλωσσικές και γνωστικές ανάγκες των παιδιών με ΔΑΦ, προάγοντας έτσι την ολιστική ανάπτυξη του γραμματισμού τους.

Συνεχίζοντας στο πεδίο των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, ο υποψ.Διδάκτορας Απόστολος Γαρούφος μαζί με την Καθηγήτρια Ζωή Γαβριηλίδου παρουσιάζουν την εφαρμογή MinaDot, που μεταγράφει αυτόματα ελληνικά και αγγλικά κείμενα στη γραφή Braille. Το άρθρο με τίτλο «MinaDot: μία καινοτόμος εφαρμογή αυτόματης μεταγραφής σε Braille για την ενίσχυση του Γραμματισμού στη Braille» υπογραμμίζει τη σημασία της τεχνολογίας για την προσβασιμότητα των ατόμων με οπτικές βλάβες, διευκολύνοντας την εκπαίδευσή τους και προωθώντας τον γραμματισμό στη Braille.

Αμέσως μετά, η Δρ.Παρασκευή Φώτη συνδυάζει την προσέγγιση των πολύ-γραμματισμών με τη μεθοδολογία STEAM, εστιάζοντας στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής εμπειρίας μέσω ποικίλων μορφών γραμματισμού και πολυπολιτισμικού περιεχομένου. Η εργασία της με τίτλο «Συνδυάζοντας Πολύ-γραμματισμούς με τη μεθοδολογία STEAM στο σύγχρονο σχολείο» αξιολογεί δύο εκπαιδευτικά έργα STEAM, αναδεικνύοντας τη σημασία της πολυτροπικής μάθησης.

Μεταβαίνοντας πιο εστιασμένα στο πεδίο του Οπτικού Γραμματισμού οι Δρ.Αρτεμης Παπαηλία και Επικ. Καθηγήτρια Μαρέττα Σιδηροπούλου μελετούν το πολυ-αφήγημα ή "Wimmelbook" ως εργαλείο ενίσχυσης αφηγηματικών και οπτικών δεξιοτήτων στην προσχολική αγωγή. Η μελέτη τους με τίτλο «Το Πολυ-αφήγημα (Wimmelbook) ως μέσο για την ενδυνάμωση του αφηγηματικού λόγου και του οπτικού γραμματισμού στην Προσχολική Ηλικία» αναλύει τα οφέλη αυτών των πολυδιάστατων οπτικών αφηγήσεων στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας και της γλωσσικής έκφρασης των παιδιών.

Το τεύχος κλείνει με το άρθρο «Η μετάβαση του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος προς τον οπτικό γραμματισμό: Μια μελέτη των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών των Εικαστικών Τεχνών» από την υποψ.Διδασκίσσα Μόιρα Ραπανάκη και την Επίκ. Καθηγήτρια Μαρέττα Σιδηροπούλου. Το άρθρο εξετάζει τον οπτικό γραμματισμό στα Νέα Προγράμματα Σπουδών των Εικαστικών Τεχνών, αναδεικνύοντας τη σύνδεσή του με άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως οι θετικές επιστήμες και η γλώσσα. Εξετάζεται η χρήση του όρου «οπτικός γραμματισμός» και καταγράφεται η ιστορική πορεία της εικαστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η μελέτη στηρίζεται σε βιβλιογραφική έρευνα για τη χρήση του όρου “οπτικός γραμματισμός” στα Προγράμματα Σπουδών των Εικαστικών Τεχνών, αλλά και σε άλλα μαθήματα.

Πιστεύουμε ότι οι συνεισφορές του τεύχους προάγουν την κατανόησή μας για τους πολύ-γραμματισμούς εμπλουτίζοντάς την με περαιτέρω προοπτικές. Ελπίζουμε ότι αυτή η συλλογή θα τροφοδοτήσει νέες συνομιλίες και θα εμπνεύσει περαιτέρω μελλοντικές έρευνες για το πώς οι πολύ-γραμματισμοί μπορούν να ενσωματωθούν αποτελεσματικά σε εκπαιδευτικά και άλλα πλαίσια.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Αναπλ. Καθηγητή Κώστα Καραδημητρίου, Διευθυντή του περιοδικού *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, για την πολύτιμη υποστήριξη και συνεργασία. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την Δρ. Αρτεμη Παπαηλία για την τεχνική επιμέλεια του τεύχους.

Μαρέττα Σιδηροπούλου

Επιστημονική Επιμελήτρια του Τεύχους

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Barton, D., & Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (2009). *Εγγραμματισμός: Εισαγωγή στην οικολογία της γραπτής γλώσσας* (2η εκδ.). Παπαζήσης.
- Jewitt, C., & Henriksen, B. (2016). Social semiotic multimodality. In N. Klug & H. Stockl (Eds.), *Handbook of language in multimodal contexts* (pp. 145–164). De Gruyter.
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2023a). Multiliteracies: Life of an idea. *The International Journal of Literacies*, 30(2), 17-89. <https://doi.org/10.18848/2327-0136/CGP/v30i02/17-89>
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2023b). Multiliteracies: A short update. *The International Journal of Literacies*, 30(2), 1-15. <https://doi.org/10.18848/2327-0136/CGP/v30i02/1-15>
- Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J., & Renlund, J. (2018). *Playful parts: The joy of learning multiliteracies*. Kiriprintti Oy. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.232>
- Marsh, J., Arnseth, H. C., & Kumpulainen, K. (2018). Maker literacies and maker citizenship in the MakEY (Makerspaces in the Early Years) project. *Multimodal Technologies and Interaction*, 2(3), 50. <https://doi.org/10.3390/mti2030050>
- Mills, K. A., & Unsworth, L. (2017). Multimodal literacy. In *Oxford research encyclopedia of education*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.232>